

Hendrik Willem Heuvel, *God in de natuur*.

In het archief van Hendrik Willem Heuvel - ondergebracht bij het Streekarchivariaat Regio Achterhoek te Doetinchem – bevinden zich nog diverse interessante, maar onuitgegeven stukken. Een daarvan is *God in de natuur*, dat Heuvel, naar hij zelf aangeeft, geschreven zou hebben als antwoord op een prijsvraag. Onbekend is, of hij het ook daadwerkelijk instuurde, of dat het niet meer dan een soort ‘vingeroefening’ voor hem is geweest. Onbekend is eveneens door wie de prijsvraag werd uitgeschreven. Het verhaal is geschreven in de heldere stijl die zo karakteristiek is voor Heuvel en handelt over de ‘verbeelding’ van God in de natuur. In de natuur zien we een beeld van God en omdat de mens een natuurlijk wezen is, kan men ook aan de mens iets goddelijks gewaar worden. Heuvel zegt dat zo: ‘Wij kunnen Hem niet zien, maar in onszelf kunnen wij iets van hem verstaan.’ Heuvel geeft een beschouwing over de harmonie in de natuur ‘als beeld van iets hogers’, dat hij overigens in het vervolg moet bijstellen. Immers, de natuur kent ook veel disharmonie. Uiteraard kan hij die tegenstelling niet oplossen en vandaar dat aan het einde van het verhaal Jezus ten tonele wordt gevoerd. Door hem, zo schrijft Heuvel, leren wij, dat de dood bij het leven hoort, sterker nog, dat de dood een nieuwe vorm van leven is. Voor deze Heuvel is Jezus Christus het mooiste geschenk van God; een afglans van Zijn heerlijkheid.

Derk Jansen

God in de natuur. Naar aanleiding van een prijsvraag.

Archief Heuvel n° 314.

God in de natuur.

In het Oude Testament, in Ex. 33 : 18-23 lees je een wonder verhaal. Mozes zegt tot zijn God Jahwe: ‘Toon mij uw heerlijkheid’, en Jahweh antwoordt: ‘Ik zal al mijn majesteit voor u doen voorbijgaan. Gij kunt echter mijn aangezicht niet zien, want mij kan niemand zien en in het leven blijven. Zie, hier is een plaats, waar gij op de rots moet staan. Wanneer dan mijn heerlijkheid voorbijgaat, zal ik u in de rotsholte zetten en u met mijn hand overdekken, terwijl ik u voorbijga. Neem ik daarna mijn hand weg, dan zult gij mij van achteren zien, maar mijn aangezicht zal niet gezien worden.’

We bemerken uit dit verhaal, dat de oude Israëlieten zich God voorstelden als een mensch, maar van een geweldige gestalte en stralend van majestueusen glans. Zijn aanblik is zoo geducht, dat ieder die hem ziet, het besterft. Maar de heer Jahweh, die met Mozes verkeert als met zijn vriend, gunt hem tenminste een enkelen blik op de achterzijde van zijn gestalte. We zien Mozes daar staan in de rotskloof en zijn verheven vriend legt genadig de hand op zijn oogen, om haar weg te nemen, zoodra hij voorbij is. Mozes ziet met stomme ontzetting nog den zoom van het kleed der goddelijke majesteit.

Een eindje verder in datzelfde boek Exodus (hst. 34 : 29-35) wordt verhaald, dat Mozes, toen hij de wet schreef, veertig (2) dagen en veertig nachten op den berg Sinai vertoefde. Toen hij eindelijk afdaalde, met de twee steenen tafelen in de hand, straalde zijn aangezicht, zoodat het volk hem niet durfde naderen. Men zegt, dat er bloemen zijn, die, nadat zij den heelen dag door de zon zijn beschenen, nog een zachten glans afgeven in het avondduister. Zoo bleef de glans der goddelijke tegenwoordigheid, die Mozes omhulde, als hij daar met zijn vriend Jahwe alleen was op den bergtop, nog zichtbaar op zijn gelaat, als hij weer in de laagte onder de menschen was. Die konden zooveel luister niet verdragen en om hen te sparen legt Mozes een sluier op zijn aangezicht.

Wij glimlachen een beetje om dat oude verhaal. Hoe kinderlijk stelden die menschen zich God voor! Wij weten wel beter. De kinderen op de Zondagschool hebben wel eens gehoord: 'God is een geest en die hem aanbidden, moeten Hem aanbidden in geest en in waarheid.'

'Een geest,' begrijp Je dat? Och, we zullen het maar bekennen, niet waar, wij kinderen kunnen ons daarbij zoo weinig voorstellen. En Je meester en andere groote menschen zijn in dat opzicht ook maar kinderen. Als we bidden: 'Onze Vader, die in de Hemelen zijt,' dan hebben wij nog maar zoo zelden het gevoel, dat er daar werkelijk Eén is, heel dichtbij ons, die ons hoort, die ons liefheeft, die ons helpen wil.

'Hebt God lief boven alles,' heeft Jezus ons geleerd. Als ik Je (3) vraag: 'Wie heb je nu het liefst van allemaal?' dan zeg je allicht: 'Het liefst, het allerliefst, heb ik Moeder en dan Vader en dan Zusje en zoo verder. Moeder staat bovenaan: die is altijd zoo goed voor mij, die lacht mij vriendelijk toe met haar zachte oogen; haar kan ik alles vertellen, wat ik op het hart heb; haar kan ik vergiffenis vragen, als ik kwaad gedaan heb en dan lees ik in (haar *DJ*) vriendelijk gezicht, hoe lief ze mij heeft. En als ik ziek ben, hoe zorgzaam en liefdevol verpleegt ze mij dan en komt des nachts telkens aan mijn bedje. Als ik God zoo kon zien, als ik moeder zie, dan zou ik Hem ook wel heel liefhebben.' Maar als ik nu zeg, dat Je Uw Moeder ook nog nooit gezien hebt, dan kijk Je eerst vreemd op en wilt me niet gelooven.

Luister eens, als Je voor den spiegel staat, wat zie Je dan? Uw beeld nietwaar? Dat zijt Ge zelf toch niet. En als Je moeder U ziet, dan ziet ze ook niets meer dan Uw beeld. Wat Je zelf bent, Uw eigen *wezen*, dat denkt en voelt, dat kan Je

moeder niet zien, dat weet Je zelf alleen. Zoo zie Je ook uw moeder niet, alleen haar beeld. Evenzoo is het met God. Hem zelf kunnen we niet zien, maar wel Zijn beeld. Dat is alles, wat er bestaat: planten, dieren, menschen, aarde lucht en water, zon, maan en sterren, het gansch heelal. Zijn Wezen leeft daarin, zooals de mensch in zijn lichaam. Wij kunnen Hem niet zien, maar in ons zelf kunnen wij iets van Hem verstaan. ■ (4) De natuur is Gods beeld. Als Je dat gelooft, dan kun Je immers God zien, zooals Je Uw moeder ziet en met Hem verkeeren, zooals Je met haar omgaat.

Het best gaat dat buiten op het stille land. Daar hoor Je Gods voetstap, daar zie Je zijn glimlach, daar spreekt Hij tot U zoo vriendelijk en liefdevol, als Je moeder tot Je spreekt.

We wandelen door het korenveld. De rogge is lang geworden en ze golft als een zee. We herinneren ons, hoe de zaaier over den zwarten akker schreed, verleden najaar op een zonnigen Octoberdag, en het zaad met volle handen uitstrooide. Het werd met de egge begraven en toen sliep het enkele dagen lang. Maar beneden in de donkere grond sproot een worteltje uit, dat zijn weg wist recht naar onder, en een roodachtig spruitje zocht het licht. Niet lang daarna lag er een rozig waas over den akker, dat veranderde in licht groen. Het jonge koren groeide nog weken lang. De landman kwam eens kijken en had plezier in dien wasdom. Hij had het zoo vaak gezien en toch bleef hem altijd een wonder, hoe uit die zwarte aarde dat groene gewas kon voortkomen. In het duister van den bodem werkt en gist het. Daar zijn miljoenen kleine wezentjes – bacteriën noemt men ze – aan de arbeid, om de stoffen van mest en aarde te veranderen en toe te bereiden tot voedsel van de planten. Door kunstige pompmachines wordt het sap omhoog gevoerd en komt in de kamertjes, waaruit elk blad bestaat. ■ Daar zijn weer milloenen fabrieksarbeiders aan het werk – de blauwgroenkorreltjes – om uit water en lucht het meel te fabricceeren om ons brood. De gouden zonnestrallen zijn de kracht, die alles drijft in deze werkplaatsen, waar het gansche jaar alle uren van den dag wordt gearbeid tot onderhoud van ons leven. 't Is een onbegrijpelijk leven en werken. De boer, die zich verheugt in zijn groeiend koren, de geleerde, die ons uitlegt, hoe dat alles toegaat, ze staan er allebei voor een wonder, het rechte weet niemand. 'Ook wat groeien is, blijft Gods geheimenis.'

Ons pad daalt neer in de malsche weide, waar het bonte vee graast en de dartele lammetjes springen. Ze vinden daar hun voedsel, door Gods stillen arbeid op dezelfde onbegrijpelijke wijze geschapen. En daar gebeurt weer een nieuw wonder: uit het groene gras ontstaat in het lichaam der koe vleesch en vet en melk en op het schaapje de wol, die eerst het dier en later den mensch kleedt en dekt.

Wat zijn daar mooie wolken aan den horizon geschaard. Het lijken wel hoge alpenbergen met blinkende sneeuwvelden op hun kruinen. Een donkere wolk komt aanzetten. Als een groot vaartuig, door den westenwind voortgedreven, zeilt ze hoog door de lucht. Het begint te regenen. Malsche druppels ruischen neer en verkwikken de akkers van goeden en boozen. De Vader zegent al zijn kinderen. ■ (5) Uit de verre zee kwam die regenwolk en ze viel neer op de dorstige aarde. Vele droppels dringen daarin tot bij de wortels der planten; andere zijgen nog dieper neer tot de onderaardsche wellen. Weer ander water stroomt over den grond door de greppels naar de beekjes, naar de rivier, naar de groote zee, haar moeder. Nog weer andere droppels stijgen als damp omhoog en zullen als wolken zeilen langs hun hoge luchtwegen. Zoo is de eeuwige kringloop van het water in Gods werkplaats.

Aan den oever der beek staat een vriendelijk bloempje, zacht blauw met gouden hartje. We buigen ons neer, om dat lieve, stille schepseltje te bewonderen. Zoo eenvoudig en toch zoo mooi. Het lijkt wel en feeënkindje. Wie heeft dat zijden kleedje geweven uit zonnestrallen en stof der aarde? ‘Ze wasschen, ze spinnen niet’, heeft Jezus gezegd, ‘en geen koning in zijn heerlijkheid is zoo mooi gekleed.’ Is het niet, of dat bloempje leeft en ons toelacht? Ja zeker, het leeft en het fluistert zacht: ‘Vergeet mij niet.’

Je moet het zien in den vroegen morgen. Dan glinsteren de dauwdroppels op de blaadjes met al de kleuren van den regenboog. De witte zonnestraal is uiteengespreid in zeven kleuren. Geleerde menschen verzekeren ons: Dat zevental is nog maar een klein gedeelte van al de kleuren, die in het zonlicht verborgen zijn. God laat ons maar een klein deel van al zijn heerlijkheid zien. Den vollen glans zouden wij menschen niet kunnen verdragen. ■ (6)

Wat een bloemen van allerlei vorm en kleur zien ons aan in de weide, op den akker, langs de wegen, in het bosch. Waarom geuren ze zoo lieflijk, waarom spreiden ze zoo haar kleuren ten toon? ’t Is om vlinders, kevers, vliegen, bijen, hommels en andere insekten te lokken. Die komen naar het gastvrije huis, waar zoete honing en voedzaam stuifmeel hen wacht. Ze zetten zich neer op het kleurig hoofdje. Fijne streepjes wijzen hen de weg naar de schatkamertjes, waar de nectar verscholen is. En zonder dat de diertjes het weten, brengen ze stuifmeel uit de eene bloem op de stempels der andere, ja zooals dat voor de plant het best is. Dat is weer een bijzondere beschikking Gods, dat zoo insekten en bloemen elkander wederkeerig dienen. Het kleine stuifmeelkorreltje, dat in zich bevat – we weten niet hoe – al de eigenschappen van de plant, waaruit het kwam, het bevrucht een eitje in het vruchtbeginsel der bloem, zoodat dat een zaadje kan worden. In het zaadje slaapt een nieuw plantje voor het volgend jaar. De moederplant sterft, maar haar kinderen en kindskinderen leven voort en haar nakroost bestaat van eeuw tot eeuw. Daarom bloeit de plant zoo mooi en geurt ze zoo heerlijk, dat haar kinderen zullen leven, als zij al lang niet meer is. Dat is Gods wakende zorg, die de natuur in stand houdt.

Op een mooien lentemorgen zien wij de leeuwerik opstijgen, al jubelend in de blauwe lucht, al hooger en hooger, tot hij schier onzichtbaar is. Dan voelen wij, wat een oud Latijnsch liedje zegt: ■ (7) ‘Alauda laudat Deum’, d.i. de leeuwerik looft den Heer. In Duitschland en in enkele streken van ons land zegt het landvolk dat hij zingt: ‘Mijn Vader is in den hemel en ik wou er ook graag zijn’, maar als hij later neerdaalt roept hij klagend: ’t Is zoo wied-wied-wied!’ (’t Is zoo ver, ver, ver)

Wij weten niet, of hij dat zingt, maar de vrome mensch laat hem uiten, wat hij zelf voelt.

Evenals Jezus, ziet ook de godsdienstige mensch in menig verschijnsel der natuur een beeld of gelijkenis van wat hoogers. Daar fladdert een vlinder van bloem tot bloem. Het kleurige juffertje verheugt zich in de lieve zon en in de bonte pracht van veld en weide. Zou hij nog weten, dat hij een vieze rups was die kroop in slijk en aarde?

De vrome Christen denkt daarbij: ‘Zoo zal het ook mij gaan, dan ben ik nog als de rups. Ik kruip nog over de aarde in moeite en zorgen. Straks komt de dood. Zou die niet de poptoestand zijn, waaruit ik ontwaken zal als een schoone engel in een betere wereld. Daarheen trekt ons hart. Moeder zingt ervan in het lied, dat zij in de zondagschool heeft geleerd, heel lang geleden.

‘Waarheen pelgrims, waarheen gaat gij?’

De ooievaar trekt in het najaar weg naar het verre Zuiden, waar het zoo mooi en zoo zonnig is, als ’t hier koud, guur en donker. De vrome menschen van alle eeuwen hebben het gevoeld: zoo zoeken ook wij een beter land. Hier zijn wij maar vreemdelingen. ■ (8) Waar ligt dat betere land? Op de wereldkaart zul je het niet vinden. Maar zie omhoog des avonds, als het donker is en de hemel helder is. Allemaal flikkerende sterren, duizenden bij duizenden. Neen, millioenen bij millioenen zeggen de geleerden, die door hun verrekijkers naar den hemel opzagen. Ze staan daar niet naast elkander, maar al verder en verder weg, zoo ver Begrijp eens: Als er een sneltrein naar de zon liep, zou die 500 jaar onderweg zijn. Het licht vliegt zoo snel, dat het in 8¼ minuut 500 sekonden van de zon naar onze aarde komt. En zijn er sterren aan den hemel, die zoo ver weg zijn, dat haar licht duizenden van jaren onderweg is. Daar duizel je van, niet waar? Zou daar het einde van ’t heelal zijn? We kunnen het ons niet voorstellen, maar ook niet, dat er nooit een einde zou zijn.

Wanneer we nu ’s avonds omhoog zien naar den prachtigen sterrenhemel, dan denken we aan Jezus’ woord: ‘In het huis mijn vaders zijn vele woningen.’ Dan is het ons, of ieder lichtje een venster is, waaruit de hemelsche glans neerdaalt op het pad van ons pelgrims, zooals een dichter zong:

‘Uit ’s Vaders huis licht vreugdeschijn,

Hoe goed moet s' Vaders huis wel zijn.' (Hebel)

Zoo zien wij telkens in de natuur Gods heerlijkheid en dan straalt ook ons gelaat, als dat van Mozes weleer, van den glans. Dan wellen ons somtijds de tranen in de oogen, zooals het den ouden plantenvriend ■ (9) Linnaeus ging, toen hij ontdekt had, hoe de bladeren der plant volgens vaste regels langs het takje zijn geplaatst. In verrukking riep hij uit: 'Ik heb de voetstappen Gods gezien!'

Als je groter wordt, zul je wel eens van de menschen hooren en in de boeken lezen: 'Ja, die natuur lijkt wel mooi, maar als je er goed in kijkt en alles recht weet, dan is ze wreed en verschrikkelijk. Het is er een strijd op leven en dood. De kat verscheurt de muis, de spin verorbert de vlieg, het vogeltje snapt de spin weg en dat vogeltje valt op zijn beurt in de klauwen van de sperwer. Als je een waterdruppel door een microscoop bekijkt, dan zie je, hoe de schepseltjes, die daarin wriemelen, elkaar ook al verslinden. Zelfs de vredige weide en het stille bosch zijn kampplaatsen. Daar vechten de planten om 't beste plaatsje, om 't meeste licht en 't meeste voedsel en wie het wint verdrukt de anderen. In de menschenmaatschappij is het al niet beter. De menschen behooren immers ook tot de natuur; het zijn dieren, die wat meer verstand hebben dan de andere en spreken kunnen. Ook bij hen is strijd de orde van de dag: Ieder doet zijn best om het meeste te verdienen ten koste van anderen: elk streeft om vooruit te komen en het den ander af te winnen. En de volken – we beleven het helaas – bevechten elkaar met de gruwelijkste moordtuigen, die men maar bedenken kan. Geleerde mannen beweren, dat het zo hoort en dat het nooit anders worden zal.' Zie, dat is de natuur! ■ (10)

Maar Jezus schudt weemoedig het hoofd. 'Heb ik u dan niet geleerd en is het u niet duizendmaal in mijn naam gepreekt: Hebt uw vijanden lief?' Dat is onmogelijk, zeggen de meesten. Dan moesten we een ander mensch worden. – 'Ja,' zegt Jezus, dat moet je ook en dat kun je, al je u zelf maar vergeten wil en u overgeeft aan mij, en aan den Vader!'

'Als ik God kon zien, zooals ik moeder zie, dan zou ik Hem wel heel liefhebben', heb je straks gezegd. Welnu, zie dan op Jezus. Geen moeder heeft haar kind zoo liefgehad, als hij ons arme menschen liefhad. 'Niemand heeft meer liefde, dan die zijn leven geeft voor zijne vrienden.'

Zonder Jezus was de natuur wreed en verschrikkelijk, maar hij heeft ons geleerd van een Vader die geen muschken vergeet en die de bloemen bekleedt met koninklijke pracht. Als Hij met ons door de natuur gaat, dan gelooven we vast, dat al die strijd en die smart niet vergeefs is, dat er zegen uit voortkomt en dat de dood een nieuwe vorm van leven is.

Als men ons vraagt: Waarin zie je Gods heerlijkheid het mooist? Dan zeggen we: Mooi zijn de bloemen en de boomen, de vlinders en de vogels, de hemel

met zijn sterren, heerlijk zijn de kunstwerken der menschen, maar het schoonst van al wat God aan deze wereld gaf, is toch Jezus Christus.